

Speeldoos voor H.K.H. Prinses Catherina-Amalia

aangeboden namens de Staten-Generaal door
de Voorzitters van de Eerste Kamer en de Tweede Kamer

De speeldoos voor H.K.H. Prinses Catherina-Amalia is een Zwitserse cilinderspeeldoos van de wereldbekend firma Reuge, met een zogenaamd 3-air speelwerk met automatische melodiewisseling. Door zijdelingse verschuiving kan de muziekcilinder drie arrangementen van Mozart-composities ten gehore brengen op een zogenaamde speelkam met 72 tanden.

Het muziekrepertoire is van Mozart:

.het thema van die Zauberflöte – Glockenspiel

.eine Kleine Nachtmusik – Menuet en

.de Turkse Mars

De speeldoos is uitgevoerd in hout en is voorzien van een blauwe lapis-lazuli-imitatie lak, ingelegd met een intarsia van parelmoer en metaalmotieven (afmeting ca. 30x20cm).

Het mechaniek wordt aangedreven door een veer (aan de onderkant van de doos), die overigens niet te strak moet worden opgewonden, want anders wordt de muziek te snel gespeeld.

Om het speelwerk in gang te zetten zit aan de zijkant een zilverkleurig knopje : bij het schuiven naar rechts gaat deze spelen; en naar links wordt het melodietje afgemaakt en stopt dan. Uiteraard stopt muziek ook na enige tijd spelen wanneer de veer is afgedraaid (de muziek wordt dan eerst langzamer).

De doos speelt zowel open als dicht en dat bepaalt ook het volume; het spreekt voor zich dat de doos met de klep dicht een wat gedempter geluid weergeeft.

De muziek van Wolfgang Amadeus Mozart (1756-1791) leent zich bij uitstek voor het speeldoos-medium. Mozart's vrolijke allegro's, zijn statige menuetten en - uiteraard - het "Glockenspiel" uit de Zauberflöte brengt deze speeldoos op sprankelende wijze tot leven. Vandaar dan ook de keus voor een Mozart-programma met alle speeldoostrillertjes, loopjes en arpeggio's van dien.

De speeldoos werd aan het eind van de 18^e eeuw in de Zwitserse Jura uitgevonden.

De uitvinding is geniaal in zijn eenvoud: een reeks van kleine metalen tandjes wordt rechtstreeks door minuscule pinnetjes op een ronddraaiend muziekrulletje aangetokkeld.

(Dus geen reeks van 15 bellen als in de welluidende Amsterdamse staande horloges en tafelklokken uit de late zeventiende en achttiende eeuw; geen reeks van 20 of 30 orgelpijpjes zoals in de Flötenuhren van Handel, Haydn en Mozart, maar zo' 50 tot soms over de 100 (!) gestemde tandjes met een minimaal ruimtebeslag en maximale muziekmogelijkheden).

De aangeboden speeldoos is overigens niet de eerste die een lid van de familie Van Oranje-Nassau krijgt aangeboden. In 1890 kiest koningin Emma een grote speeldoos uit als passend cadeau voor de tiende verjaardag van haar dochter. Het verhaal gaat dat de cadeaueus mede bepaald werd door de moederlijke wens om de prinses spelenderwijs bekend te maken met een aantal muzikale evergreens: de muziekrrol van deze speeldoos was geprogrammeerd met een potpourri van maar liefst acht populierklassieke arrangementen, variërend van Rossini's "Prière" (uit de Opera Wilhelm Tell, 1829) tot Donizetti's "Fisherman's Chorus" en het nog immer populaire Zwitserse volksliedje

(de gegevens zijn mede op basis van de informatie verkregen van de directeurconservator - dr.J.J.L. Haspels – van het Nationaal Museum van speelklok tot Pierement te Utrecht).